

Naloxon og stofindtagelsesrum i Vejle: Forebyggelse af skader og dødsfald hos stofbrugere er på den lokalpolitiske dagsorden

STOF NR. 42 / SOMMER 2022

I Vejle Kommune har man valgt at indføre både stofindtagelsesrum og livreddende kurser blandt stofbrugere for at forebygge og reducere skader og dødsfald forårsaget af overdoser. Det har været en prioritet på den lokalpolitiske dagsorden at øge trygheden for byens stofbrugere samt borgere generelt.

AF CAMILLA FELTENDAHL, ESSEN HOUBORG OG VIBEKE ASMUSSEN FRANK

Camilla Feltendahl er sociologistuderende og praktikant ved Center for Rusmiddelforskning

Vibeke Asmussen Frank er antropolog og professor ved Center for Rusmiddelforskning

Esben Houborg er sociolog og lektor ved Center for Rusmiddelforskning

Narkotikapolitik eksisterer på et internationalt, nationalt og lokalt niveau. De fleste lande har underskrevet de internationale konventioner om narkotikakontrol, som sætter grænser for, hvad de enkelte lande kan gøre (selvom der er store fortolkningsmuligheder). Den nationale narkotikapolitik bestemmer lovgivningen og den overordnede politik, men det er på det lokale plan, at narkotikapolitikken føres ud i livet (1, 2). Samtidig er det ofte også på det lokale plan, man først oplever narkotikarelaterede udfordringer, som borgere, fagpersoner, offentlige og private organisationer og andre aktører kræver løsninger på. Det kan være krav om forebyggelse eller behandling, ønsker om nye skadesreducerende indsatser for at forebygge overdosisdødsfald og stofrelaterede skader eller krav om at gøre noget ved et narkotikamiljø – eller såkaldt stofscene i byen – som borgere finder generende. Lokalsamfundet stiller altså ofte høje krav til lokalpolitikkerne om, at de kommer med konkrete løsninger på de problemer, som stofbrug kan være med til at skabe i lokalsamfundet, hvad enten det handler om problemer for stofbrugere selv eller for det omgivende samfund. Nogle gange kan borgere, foreninger og organisationer også selv gå i gang med at finde løsninger, hvis de oplever, at myndighederne er træge og ikke gør noget ved de lokale problemer. Så hvis vi ønsker at forstå, hvordan narkotikapolitik ikke bare er på papiret, men også i praksis, er det vigtigt at undersøge, hvordan narkotikapolitik udvikles og gennemføres lokalt. Det gælder også den tilgang, der kaldes skadesreduktion, som handler om at forebygge og reducere skader og dødsfald blandt stofbrugere.

Skadesreduktion er en del af den lokale narkotikapolitik

Den skadesreducerende tankegang blev indført i dansk narkotikapolitik allerede i 1980'erne, da det daværende Alkohol- og Narkotikaråd begyndte at tale om, at behandling af stofbrugere skulle have "graduerede målsætninger" og ikke kun have stoffrihed som mål. I stedet kunne

behandlingen også indeholde indsatser, der reducerede stofbrugernes belastninger og øgede deres ressourcer, selvom de fortsatte med at bruge illegale stoffer. Det førte til udrulning af såkaldt substitutionsbehandling (behandling med bl.a. substitutionsmedicin kombineret med socialhjælp), etablering af sprøjtebytteordninger, lavtærskeltilbud, fx væresteder, og socialt og sundhedsmæssigt opsøgende arbejde blandt mennesker med et problematisk forbrug af illegale rusmidler. Selvom der er sket meget siden 1980'erne, findes der dog meget begrænset viden om, hvilke skadesreducerende indsatser der er til rådighed for stofbrugere uden for de større byer. Baseret på en fortløbende undersøgelse af lokal narkotikapolitik uden for Aarhus og København præsenterer vi i denne artikel læserne for to konkrete eksempler på lokal skadesreduktionspolitik i Vejle Kommune, nemlig implementering af to nyere skadesreducerende tilbud: distribution af Naloxon som er en næsespray indeholdende modgift – en antidot – til brug ved overdoser) og etablering af et stofindtagelsesrum (ofte kaldet 'fixerum' i folkemunde).

I Vejle har man prioriteret en kommunal indsats for at nedbringe dødeligheden og skaderne for stofbrugere

Antallet af danskere, som dør af en overdosis med opioider (som fx er stoffer som heroin, morfin, fentanyl m.fl.), er højt sammenlignet med andre europæiske lande. Tilbage i 2007 var Vejle Kommune én af de kommuner, der var hårdest ramt i Region Syddanmark. **I perioden fra 2007 til 2014 blev antallet af overdosisdødsfald næsten fordoblet fra 7 i 2007 til 13 i 2014. I perioden 2007 til 2012 indtog Vejle Kommune en kedelig tiendeplads blandt landets kommuner, med 3,8 overdosisdødsfald pr. 10.000 indbyggere. På den baggrund besluttede kommunen i 2015 at gøre en indsats for at nedbringe dødelighed og skader blandt stofbrugere.** Man formulerede et livskvalitetsfremmende 'innovationsmål' for stofbrugere: at de får et længere og bedre liv (3). Da man var bekendt med evidensen for,

at undervisning i brugen af modgiften Naloxon kan forebygge dødsfald på grund af overdosis med opioider, valgte man, i første omgang, at realisere innovationsmålet gennem et Naloxon-projekt i kommunalt regi. Behandlingen, som foregår ved udøvelse af førstehjælp samt pust i næsen med en næsespray indeholdende Naloxon, må kun foretages af personer, som har modtaget et kursus i anvendelsen af både lægemidlet og førstehjælpen (4). Da overdosis ofte sker i private hjem og på offentlige steder, hvor der ikke er en læge til stede, er det afgørende, at lægpersoner kan træde til og hjælpe. Således er det essentielt at uddanne så mange som muligt, både fagpersoner, stofbrugere selv samt andre relevante, i Naloxon-behandlingen (3).

Da et flertal af politikere i byrådet i slutningen af 2015 blev enige om at etablere et sundheds- og stofindtagelsesrum, blev det anskuet som en naturlig forlængelse af det overordnede innovationsmål om at forbedre livskvaliteten for stofbrugere, som Naloxon-projektet også var en del af.

Naloxon-kurserne bringes ud til alle i lokalsamfundet, som er interesserede

Vejle Kommune har således i samarbejde med forebyggelsesprojektet Antidote Danmark og Red Liv-indsatsen (som oprindeligt blev iværksat af Sundhedsministeriet) siden 2015 uddannet mellem 400 og 450 stofbrugere, pårørende og medarbejdere, som arbejder med stofbrugere, i at bruge Naloxon mod overdoser - og med stor succes. For de kommunale medarbejdere, som afholder kurserne, har det at gøre kurserne tilgængelige for alle borgere, der er interesserede, været afgørende. Det betyder, at de foruden at tilbyde kurser for stofbrugere indskrevet i substitutionsbehandling på rusmiddelcentret også afholder kurser på byens væresteder, i varmestuen, for de forretningsdrivende og i storcentret, men også for borgere, der bruger byens parker, hvor stofbrugere opholder sig, som denne kommunale medarbejder siger:

"Det er klart, at man også skal ud i lokalområder. Det er rigtig godt, hvis du går tur med din hund, der hvor stofbrugere også færdes, og at du så kan give det her [Naloxon]. Derfor har vi fx også holdt undervisning i en park, hvor folk har kunnet komme forbi og deltage."

I Vejle Kommune tror man altså på en Naloxon-indsats, der inkluderer både borgere, stofbrugere og fagpersoner, men som i høj grad også er forankret i lokalsamfundet og blandt almindelige borgere.

Vejle Kommune har således været tidligt ude ift. andre kommuner med udbredelsen af brugen af Naloxon mod overdoser, da de selv tog initiativ hertil, før det blev lovmæssigt påbudt i 2019, og dermed før forebyggelse af overdoser med Naloxon for alvor er kommet på den sundhedspolitiske dagsorden. I 2018 meddelte Sundhedsstyrelsen alle landets kommuner, at alle personer, som er eller kommer i kommunal substitutionsbehandling, skal have tilbud om et kursus i førstehjælp og i brugen af Naloxon samt udlevering af et Naloxon-kit (4). **Dermed er Vejle Kommune også gået et skridt længere, end loven påbyder. For loven lægger altså kun op til, at kommunerne tilbyder Naloxon til borgere i substitutionsbehandling, men Vejle Kommune har fra Naloxon-indsatsens begyndelse fundet det essentielt at nå ud til så mange som muligt i lokalsamfundet, og ikke blot stofbrugere i substitutionsbehandling, for at lykkes med at nedbringe dødeligheden,** som denne kommunale medarbejder siger:

"Hvis ikke vi når dem [stofbrugerne] derude, så kommer det ikke til at virke, det her. Jeg skal jo også have de stofbrugere, som ikke kommer her, men som indtager deres stoffer på fx offentlige toiletter, til at blive bevidste om det, der [også] ligger i undervisningen. De skal også vide: "Lad nu være med at tage de her stoffer alene. Tag stoffer sammen med nogen". Eller: "Gå ned i vores stofindtagelsesrum, for der dør du ikke. Du kan der tage næsten lige så meget stof, du vil, men der er sgu nogen, der redder dit liv."

Overdosisdødelighed er dog ikke de eneste rusmiddelrelaterede udfordringer, som Vejle Kommune har stået over for. Som andre kommuner sikkert også kan nikke genkendende til, kan stofmiljøer og åbenlyst rusmiddelindtag generelt give anledning til bekymring og utryghed i det omkringliggende samfund, såvel som hos stofbrugere selv. I Vejle blev der i løbet af 2015 for alvor sat politisk fokus på tiltagende udfordringer i og omkring et stofmiljø, som blev kaldt for "Højbanemiljøet". Butiksdrivende og naboer i området følte sig generede og utrygge, og gågadens butikker oplevede en tiltagende berigelseskriminalitet og uro. Fra politisk side var det dog

Stofbrugermiljøet omkring Højbanen i Vejle skabte utryghed for nogle borgere og butikker i nabolaget.
Foto: Mette Mørk/Jysk Fynske Medier/Ritzau Scanpix

ikke kun hensynet til naboer og butik drivende, som for alvor satte skub i den politiske proces omkring et stofindtagelsesrum i Vejle som en mulig løsning på problemet. Ideen om et stofindtagelsesrum var nemlig ikke ny, men noget, lokale aktører, bl.a. to medlemmer af kommunalbestyrelsen, havde arbejdet på længe for at give byens stofbrugere mere værdige forhold. Det, der for alvor satte skred i tingene, så der kunne træffes en politisk beslutning om etablering af et stofindtagelsesrum i Vejle, var efter sigende en studietur til den canadiske by Vancouver. Formålet med turen var i tråd med de livskvalitetsfremmende innovationsmål, Vejle Kommune havde sat, og det at skabe bedre vilkår for de udsatte stofbrugere og hjemløse, som man ikke havde kontakt med gennem de eksisterende kommunale hjælpetilbud. Vancouver var en ideel inspirationskilde på grund af byens mangeårige erfaring med tiltag, som skal skabe bedre vilkår for de mest udsatte borgere. Ét af disse tiltag er et stofindtagelsesrum, som politikerne besøgte under studieturen. Under besøget i stofindtagelsesrummet gjorde særligt én fortælling stort indtryk, som en af de lokalpolitikere, vi interviewede som en del af vores undersøgelse, fortæller:

”Det var der, det flyttede noget. Det var i Vancouver. Vi var inde og høre en ung kvinde, om hendes erfaringer med stofbrug, men også med stofindtagelsesrum. Og hvordan hun var på vej ud af det her, fordi hun var kommet ind til nogle mennesker, som havde taget sig godt af hende. Og stille og roligt fik hun arbejdet sig derhen, hvor hun gerne ville ud af sit misbrug. Hendes historie, den gjorde, at ens hjerte blødte.”

Ifølge en evaluering af studieturen fremgår det, at Velfærdsforvaltningen især havde reflekteret over de mange positive effekter af stofindtagelsesrummet i Vancouver. Man havde således oplevet mindre kriminalitet samt en skadesreducerende effekt og øget sundhedstilstand. Ydermere havde brugerne af stofindtagelsesrummet fået en god tilknytning til stedet, så medarbejderne kunne lykkes med at bygge bro mellem brugerne af rummet og andre social- og sundhedstilbud. Disse erfaringer faldt i god tråd med de udfordringer, man oplevede i Vejle, samt de overordnede politiske ambitioner på udsatteområdet i kommunen. Fra man tog den politiske beslutning, gik processen hurtigt. Umiddelbart efter studieturen til Vancouver søgte Velfærdsforvaltningen en statslig pulje til medfinansiering af et stofindtagelsesrum. Herefter formulerede man tre

mulige modeller for en etablering af et tredelt tilbud bestående af værested, stofindtagelsesrum og sundhedsrum (hvor man kan få lægelig og sygeplejefaglig hjælp, fx til inficerede injektionsår etc.). Løsningen endte med at blive et samarbejde mellem kommunen og Kirkens Kørshær, hvor sidstnævnte har ansvaret for driften af tilbuddet. 1. december 2016 var det integrerede tilbud med værested, sundheds- og stofindtagelsesrum klar til at åbne.

Selvom det siden 2012 har været muligt for landets kommuner at oprette stofindtagelsesrum som en del af deres samlede tilbud til borgere, der bruger stoffer, er Vejle i dag den eneste kommune udenfor de største byer, København, Aarhus og Odense, som har valgt at oprette et stofindtagelsesrum (5).

”Tak, fordi du passer på mig!”

I denne artikel har vi forsøgt at give et billede af, hvordan en lokal skadesreduktionspolitik er blevet ført ud i livet ved at se på Vejle Kommune. Ved at klarlægge de politiske processer før, under og efter implementeringen af skadesreduktion får man et billede af betydningen af de lokale politiske processer og samarbejdet mellem forskellige aktører på det lokale plan for udviklingen af narkotikapolitikken, herunder udbredelsen af skadesreduktionsindsatser. Der er god evidens for, at skadesreducerende indsatser som stofindtagelsesrum og Naloxon kan forebygge overdosisdødsfald [3, 5]. Innovationsmålene i Vejle Kommune handler dog ikke kun om at forlænge stofbrugeres liv, men også om at forbedre deres livskvalitet. Og nu hvor vi er ved dem, som det hele handler om, så er der ingen tvivl blandt personalet i stofindtagelsesrummet om, at stedet gør det tryggere at indtage stoffer i Vejle. Visheden om og tilliden til, at nogen passer på dig, hvis du skulle få en overdosis, har en afgørende betydning for stofbrugere, som en af de medarbejdere, vi interviewede, siger:

”Det handler om, at der går nogle mennesker ind ad dén dør, og som ved, at de kan dø af det, de gør. De går ind, selvom de kan dø af det, og når de så går ud igen, så kan de kigge på et andet menneske, som de har tillid til, og sige: ”Du hjalp mig. Tak, fordi du passede på mig.”

Referencer:

(1) Houborg, E., Bjerger, B., & Frank, V. A. (2008). Introduction: Danish drug policy - history, theory and the international framework. In V. A. Frank, B. Bjerger, & E. Houborg (red.) *Drug Policy. History, Theory and Consequences*. Aarhus: Aarhus University Press, s. 9-32.

(2) Kübler, D., & Wälti, S. (2001). Drug Policy-Making in Metropolitan Areas: Urban Conflicts and Governance. *International Journal of Urban and Regional Research*, 25(1), 35-54.

(3) Vejle Kommune (2015). *Forebyggelse af dødsfald hos stofbrugere*. Projekt Naloxon. Internt notat, Vejle Kommune.

(4) Sundhedsstyrelsen (2018). *Supplement til Vejledning til læger, der behandler opioidafhængige patienter med substitutionsbehandling. Lovkrav og anbefalinger*. København: Sundhedsstyrelsen.

(5) Sundheds- og ældreministeriet (2016). Bekendtgørelse om stofindtagelsesrum, *BEK nr. 972 af 28/6/2016*. <https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2016/972>

Læs også:

Andersen, K.L. (2016). Et fixerum i provinsen. *STOF 29*, s. 56-61.

Naloxon er et lægemiddel, der fungerer som en modgift til behandling af overdosis af opioider. I Danmark skal Naloxon ordineres af en læge, men lægpersoner må gerne give næsesprayen med Naloxon og yde førstehjælp, hvis man har modtaget undervisning i brugen af Naloxon.

Stofindtagelsesrum er en skadesreducerende indsats, hvor stofbrugere kan indtages deres medbragte illegale stoffer. Stofindtagelsesrum er med til at forebygge overdosisdødsfald og give stofbrugere et sikkert sted at indtage stoffer. I Danmark er der stofindtagelsesrum i København, Aarhus, Odense og Vejle.